

OTA-ONALARNING FARZANDLARIGA NISBATAN ZO‘RAVONLIK MUNOSABATINI OLDINI OLISHDA INTERAKTIV VA FAOL PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI

Axmedova Gulnoza Raxmonjon qizi

Magistr, Namangan Davlat Universiteti

E-mail: Grettacollin68@gmail.com

DOI: 10.61587/mmit.tiue.uz.v1i1.404

Annotatsiya. Mazkur maqolada ota-onalarning farzandlariga nisbatan zo‘ravonlik munosabatini oldini olishda interaktiv va faol pedagogik texnologiyalarning metodologik asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqotda oilaviy tarbiya jarayonida qo‘llanilayotgan zamonaviy pedagogik yondashuvlar, xususan, rolli o‘yinlar, trening-seminarlar, empatik muloqot mashg‘ulotlari, debat va muammoli vaziyatli simulyatsiyalarning tarbiyaviy samaradorligi yoritilgan. Shuningdek, O‘zbekiston va xorijiy davlatlar tajribasi asosida zo‘ravonliksiz tarbiya tamoyillarining pedagogik hamda psixologik jihatlarini ilmiy tahlil qilingan. Maqolada interaktiv texnologiyalar ota-onalarda emotsional intellekt, stressni boshqarish, konstruktiv muloqot va ijtimoiy mas‘uliyat ko‘nikmalarini rivojlantirish orqali oiladagi zo‘ravonlik holatlarini kamaytirishga xizmat qilishi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: *pedagogik profilaktika, interaktiv pedagogik texnologiyalar, zo‘ravonlik, oilaviy tarbiya, faol ta’lim, empatik muloqot, zo‘ravonliksiz tarbiya, emotsional intellekt, konfliktologiya.*

THE IMPORTANCE OF INTERACTIVE AND ACTIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN PREVENTING PARENTS’ VIOLENT ATTITUDES TOWARD THEIR CHILDREN

Akhmedova Gulnoza Rakhmonjon qizi

Master’s Student, Namangan State University

E-mail: Grettacollin68@gmail.com

Abstract. This article analyzes the methodological foundations of interactive and active pedagogical technologies in preventing violent attitudes of parents toward their children. The study highlights modern pedagogical approaches used in family upbringing, including role-playing games, training seminars, empathetic communication exercises, debates, and problematic situation simulations, as well as their educational effectiveness. In addition, the pedagogical and psychological aspects of non-violent upbringing principles are scientifically examined based on the experiences of Uzbekistan and foreign countries. The article substantiates that interactive technologies contribute to reducing cases of domestic violence by developing parents’ emotional intelligence, stress management skills, constructive communication abilities, and social responsibility.

Keywords: *pedagogical prevention, interactive pedagogical technologies, violence, family upbringing, active learning, empathetic communication, non-violent upbringing, emotional intelligence, conflictology.*

Kirish

Bugungi globallashuv davrida bolalarga nisbatan zo‘ravonlik muammosi nafaqat huquqiy yoki ijtimoiy, balki muhim pedagogik va psixologik masala sifatida ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti hamda UNESCO ma’lumotlariga ko‘ra, oiladagi zo‘ravonlik bolalarning ruhiy rivojlanishi, ijtimoiy moslashuvi va kelajakdagi shaxsiy kamolotiga jiddiy salbiy ta’sir ko‘rsatadi [9]. Ayniqsa, jismoniy jazo, psixologik bosim

va emotsional tazyiq bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini pasaytirib, unda agressiv yoki ijtimoiy izolyatsiyalashgan xulq-atvor shakllanishiga sabab bo'ladi.

O'zbek jamiyatida ham oilaviy tarbiya tizimida avtoritar yondashuvlarning saqlanib qolayotgani ayrim hollarda zo'ravonlik elementlarining davom etishiga olib kelmoqda. Shu sababli zamonaviy pedagogikada zo'ravonliksiz tarbiya konsepsiyasini joriy etish, ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirish va ularda konstruktiv muloqot ko'nikmalarini shakllantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi [1].

Mazkur maqolaning maqsadi — ota-onalarning farzandlariga nisbatan zo'ravonlik munosabatini oldini olishda interaktiv va faol pedagogik texnologiyalarning ahamiyatini ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodlar

Pedagogika va psixologiya fanida zo'ravonlik muammosi ko'plab olimlar tomonidan tadqiq qilingan. Professor M. Mahmudov zo'ravonlikni "insonning shaxsiy qadr-qimmatini va ma'naviy erkinligini cheklovchi har qanday tazyiq shakli" sifatida talqin qiladi [1]. Olimning fikricha, oiladagi zo'ravonlikning asosiy sababi ota-onalarda pedagogik savodxonlik va emotsional madaniyatning yetarli darajada shakllanmaganidir.

Z. Xoshimova esa bolalarda empatik muloqot va ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirish interaktiv pedagogik texnologiyalar orqali amalga oshirilishini ta'kidlaydi [2]. Uning ilmiy qarashlariga ko'ra, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatli mashg'ulotlar va treninglar shaxsning ijtimoiy moslashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Marshall Rozenberg tomonidan ishlab chiqilgan "Nonviolent Communication" konsepsiyasi ham zo'ravonliksiz muloqotni shakllantirishda muhim metodologik asos hisoblanadi [10]. Ushbu model hissiy ehtiyojlarni anglash, faol tinglash va empatiyaga asoslangan muloqotni rivojlantirishni nazarda tutadi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish;
- qiyosiy pedagogik tahlil;
- xorijiy tajribalarni o'rganish;
- interaktiv pedagogik texnologiyalar samaradorligini nazariy baholash.

Muhokama

Interaktiv pedagogik texnologiyalar zamonaviy ta'lim va tarbiya tizimining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ushbu texnologiyalar tarbiyalanuvchini passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, ota-onalarni pedagogik jihatdan tayyorlashda interaktiv metodlardan foydalanish oiladagi zo'ravonlikning oldini olishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi [4].

Rolli o'yinlar ota-onalarga real hayotdagi nizoli vaziyatlarni his qilish va ularni zo'ravonliksiz hal etish ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. Masalan, "ota-ona va bola o'rtasidagi nizoli vaziyat"ni sahnalashtirish orqali ishtirokchilar o'z xatti-harakatlarini tahlil qiladi va muammoning insonparvar yechimlarini izlaydi.

Debat va fikr almashuv metodlari ham muhim ahamiyat kasb etadi. Entoni Eversning ta'kidlashicha, "madaniyatli bahs zo'ravonlikka qarshi eng samarali vositalardan biridir" [16]. Bunday mashg'ulotlar ota-onalarda boshqalar fikriga hurmat bilan qarash va konfliktlarni muloqot orqali hal etish madaniyatini rivojlantiradi.

Skandinaviya davlatlarida, xususan Finlyandiya joriy etilgan "KiVa" dasturi maktablarda zo'ravonlik va bulling holatlarini sezilarli darajada kamaytirishga erishgan [12]. Ushbu tajriba interaktiv va empatik yondashuvlarning yuqori samaradorligini ko'rsatadi.

Singapurda amalga oshirilayotgan “Positive Discipline Model” dasturida esa bolaga jazo emas, tushuntirish va muloqot orqali ta’sir ko’rsatish tamoyili ustuvor hisoblanadi [13]. Bu model ota-onalarda hissiy intellekt va konstruktiv muloqot ko’nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

O’zbekistonda ham so’nggi yillarda “Zo’ravnoliksiz tarbiya maktabi”, “Ota-onalar klubi” kabi loyihalar orqali interaktiv pedagogik yondashuvlar amaliyotga joriy qilinmoqda [18]. Ushbu dasturlar ota-onalarning pedagogik savodxonligini oshirish va oilada sog’lom psixologik muhit yaratishga qaratilgan.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatdiki, interaktiv va faol pedagogik texnologiyalar:

- ota-onalarda emotsional intellektni rivojlantiradi;
- stress va agressiyani boshqarish ko’nikmalarini shakllantiradi;
- bolalar bilan konstruktiv muloqot qilish malakasini oshiradi;
- oiladagi psixologik zo’ravnollik holatlarini kamaytiradi;
- sog’lom oilaviy muhit shakllanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, interaktiv metodlar orqali ota-onalarda empatiya, hamdardlik va ijtimoiy mas’uliyat hissi kuchayadi. Bu esa bolalarning ruhiy xavfsizligini ta’minlashda muhim omil hisoblanadi.

Xorijiy tajribalar tahlili shuni ko’rsatdiki, interaktiv pedagogik texnologiyalar qo’llanilgan oilalarda nizolarni tinch yo’l bilan hal etish ko’rsatkichlari yuqori bo’lgan. Ayniqsa, empatik muloqot va muammoli vaziyatli treninglar zo’ravnollikning oldini olishda samarali natijalar bergan [9].

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ota-onalarning farzandlariga nisbatan zo’ravnollik munosabatini oldini olishda interaktiv va faol pedagogik texnologiyalar muhim metodologik vosita hisoblanadi. Ushbu texnologiyalar orqali ota-onalarda pedagogik madaniyat, emotsional savodxonlik, konstruktiv muloqot va empatik yondashuv shakllanadi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar oilada “jazo va qo’rquv” modelidan “hamkorlik va tushunish” modeliga o’tishni taqozo etmoqda. Shu bois, ta’lim tizimida va oilaviy tarbiya jarayonida interaktiv metodlarni keng joriy etish sog’lom avlodni tarbiyalashning muhim sharti hisoblanadi.

O’zbekistonda amalga oshirilayotgan huquqiy va pedagogik islohotlar mazkur yo’nalishda muhim ahamiyat kasb etib, jamiyatda zo’ravnoliksiz tarbiya madaniyatini shakllantirishga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mahmudov M. Oila pedagogikasida zo’ravnollik profilaktikasi. – Toshkent: O’qituvchi, 2021.
2. Xoshimova Z. Bolalarda ijtimoiy empatiya va konfliktsiz muloqotni shakllantirish texnologiyalari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
3. Qurbonov Sh. Pedagogik muloqotda zo’ravnoliksiz ta’lim muhitini yaratish metodlari. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2022.
4. Abdullayev M. Interaktiv ta’lim texnologiyalarini qo’llashda psixologik omillar. – Toshkent: Innovatsiya, 2019.
5. Raxmatullayev X. Ta’lim jarayonida ijtimoiy-psixologik muhit va interaktiv metodlar. – Buxoro: Durdona, 2021.
6. Rahimov M. Pedagogik konfliktologiya va oilaviy tarbiya. – Toshkent: Tafakkur, 2018.

7. Qodirov A. Milliy tarbiya va avlodlararo munosabatlar psixologiyasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
8. Mirzayev N.A. Zo‘ravonliksiz muloqot va pedagogik madaniyat. – Toshkent: Ma’naviyat, 2023.
9. UNESCO. Child Safety and Family Resilience Program Report. – Paris: UNESCO Publishing, 2022.
10. Rosenberg M. Nonviolent Communication: A Language of Life. – California: PuddleDancer Press, 2015.
11. Bisquerra R. Educación emocional y bienestar. – Barcelona: Praxis, 2017.
12. Hurrelmann K. Gewalt in der Schule und pädagogische Prävention. – Berlin: Beltz Verlag, 2019.
13. Tan Ling. Positive Discipline Model in Singapore Schools. – Singapore: Education Press, 2021.
14. Siti Hamid. Tarbiyah dan Kekerasan dalam Keluarga. – Jakarta: Prenada Media, 2020.
15. Van der Linden J.D. Conflict Resolution and Interactive Learning. – Amsterdam: Dutch Pedagogical Review, 2018.
17. Evers A. Debate Culture and Nonviolent Communication in Education. – London: Routledge, 2021.
18. Galli L. Interactive Pedagogy and Humanistic Education. – Rome: EduItalia, 2019.
19. O‘zbekiston Respublikasi Qonuni. Bolalarni zo‘ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish to‘g‘risida. O‘RQ–996-son, 14.11.2024.